

PARAULES DEL RECTOR
A L'ACTE DE CELEBRACIÓ DEL NADAL DEL 2006
A LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA

Benvolgudes i benvolguts,

Com sabeu, estem dedicant aquest curs acadèmic a la figura de Pompeu Fabra. Fabra va morir precisament el dia de Nadal de 1948 a Prada, als vuitanta anys, amb una dura sensació –més que segur– de derrota dels ideals pels quals havia lluitat i als quals havia dedicat la seva vida professional i personal. De vegades, però, hi ha més dignitat en la derrota que en la victòria. I crec que aquest n'és el cas. La dignitat està en aquells homes i dones que van teixir l'entramat d'una societat republicana de persones lliures i iguals, encara que fracassessin, i la dignitat manca en els altres que van instaurar una tirania. Van guanyar la guerra, però ho van fer de manera indigna. Fent-ho així, no van poder guanyar la dignitat dels vençuts.

Fa dues setmanes, el dia 10 de desembre, a la vegada que, paradoxalment, celebràvem el cinquanta-vuitè aniversari de la declaració universal dels drets humans, va morir a Santiago de Xile el general Augusto Pinochet. Per a la meva generació, d'entre tots els dictadors del segle XX, Pinochet és la imatge, el retrat, del tirà. Començava la meva adolescència quan, l'11 de setembre de 1973, Pinochet va enderrocar el govern legítim del president Salvador Allende i va iniciar una repressió ferotge i despietada que inaugurava més de quinze anys de barbàrie en un

país que, fins llavors, havia tingut una trajectòria democràtica sòlida. També en aquest cas la derrota té una dignitat profunda.

Les democràcies a Xile i a Catalunya es fonamenten, en bona part, en les brases que van quedar entre les cendres d'aquelles dues derrotes que van comportar la mort dels dos presidents legítims, Salvador Allende i Lluís Companys. Sense les seves conviccions profundes, sense l'obra inacabada que van deixar, el present que estem construint no seria el mateix. Serveixin aquestes paraules com a homenatge, en aquest any del setanta-cinquè aniversari de la seva proclamació, a la segona República i a la Generalitat republicana. No vull dir, enteneu-me, que els successius governs republicans ho fessin tot bé; vull dir només que la seva derrota duu al seu si més futur que la victòria de la tirania. Vull dir, també, que la millor reconstrucció de la nostra història estableix un lligam inextricable amb aquesta època per fer-se intel·ligible.

Convindreu amb mi que la mort de Fabra, vell i pobre a l'exili, és una mort trista. Però és la mort de l'autor del *Diccionari general de la llengua catalana*, l'autor de la *Gramàtica*, la persona que havia reconstruït la llengua catalana. Sense ell, el redreçament cultural dels darrers anys no hauria estat possible. Quin seria, sense Fabra, el català que els nostres fills aprendrien a l'escola? Quin el català amb què escriuríem els nostres textos? I, permeteu-me la ironia, posats a pensar en mons que haurien pogut ser i que no ho han estat, en mons possibles i mai no realitzats: quin seria el nom d'aquesta universitat sense Pompeu Fabra?

El dia 11 de setembre de 1973 al matí, en el darrer missatge radiofònic que va poder emetre Radio Magallanes mentre l'exèrcit xilè bombardejava el palau de la Moneda –el palau del seu president constitucional–, Salvador Allende deia als xilens unes paraules molt conegudes; unes paraules que ara estan inscrites a l'estàtua que el president té a la plaça del Palau:

Sigan ustedes sabiendo que, mucho más temprano que tarde, se abrirán las grandes alamedas por donde pase el hombre libre para construir una sociedad mejor.

El president Allende tenia clara consciència del paper que representava a la història contemporània de Xile i ell, amb tots els defectes que es vulguin atribuir al seu mandat, tenia la raó. El que tracto de dir és que la dignitat de la derrota en aquests casos, la recuperació que li cal al present d'aquest passat per tal de construir el futur, s'ha d'entendre només com una glossa al marge d'uns versos de Carles Riba. Es tracta de la novena de les *Elegies de Bierville*, aquella que comença:

Glòria de Salamina vermella en el mar a l'aurora!

Adormits en el vent de Queronea, xiprers!

i que està dedicada, precisament, a Pompeu Fabra. Riba va viure aquells anys a França amb les mateixes privacions que Fabra (era la França ocupada pels nazis a la Segona Guerra Mundial); però va ser capaç d'escriure el que és, potser, el seu millor llibre de poemes i de publicar-lo a l'estranger l'any 1943, poc abans de tornar a Barcelona. L'exili al qual Riba es refereix és un exili *metafísic* que el projecta a algun tipus de

transcendència. Però els versos finals d'aquesta elegia remetent a la història recent concreta de Catalunya. Escoltem-los:

La llibertat conquerida en l'apassionada recerca
del que és ver i el que és just, i amb sobrepreu de dolor,
ens ensenyàreu que on sigui del món que és salvada, se salva
per al llinatge tot dels qui la volen guanyar;
i que si enlloc és vençuda i la seva llum és coberta
per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix.
Sí, però l'esperança meravellosa traspassa,
cria, més real que la tenebra o l'estel
—ossos decebut i l'heroica pira en el vespre
desesperat— per a molts sembla d'antuvi una fe;
sols que té menys espera i arrenca de tots els exilis
cap al seu crit, i els batuts van retrobant-se soldats.

Això és el mateix, però dit amb la poesia catalana de mètrica clàssica que Riba conreava tan bé, que Fabra deia un any abans de morir: “Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança”. I amb aquestes paraules us desitjo unes bones festes i el millor per a l'any 2007.

Moltes gràcies.

Barcelona, 22 de desembre del 2006